

Forfatter: Helgesen, Poul

Titel: Skrifter af Paulus Helie 6. Bind / ved Marius Kristensen og Hans Ræder. - 1937 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Citation: Helgesen, Poul: "Skrifter af Paulus Helie 6. Bind / ved Marius Kristensen og Hans Ræder. - 1937 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab", i Helgesen, Poul: *Skrifter af Paulus Helie 6. Bind / ved Marius Kristensen og Hans Ræder. - 1937 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*, 1932-1948, s. 173. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-helg06val2-shoot-idm140415584428256.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Skrifter af Paulus Helie 6. Bind / ved Marius Kristensen og Hans Ræder. - 1937 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Septem dona spiritus eiusdem Lutheri,

Att haffue eett staalt oc stragt sindt,
Att frøctæ huerckin Gudt eller menniskin,
Att forsmæa wnderwiisning paa schriffthen,
Att haffue raadt mett sijn eghen aandt,

[21 b er ubeskrevet]

[22 a] Inicium noui euangelij Secundum Manicheum

Liber generationis Antichristi filij perdicionis filij Diaboli, Diabolus genuit iniquitatem, Iniquitas genuit mendatium, Mendatium autem genuit infidelitatem, Infidelitas autem genuit Simonem Magum et fratres eius, Simon autem genuit Marcionem, Martion autem genuit Hebionem, Hebion autem genuit Cherintum, Cherintus autem genuit Eunomium, Eunomius autem genuit Basilidem, Basilides autem genuit Arrium, Arrius autem genuit Sabellium, Sabellius autem genuit Macedonium, Macedonius autem genuit Luciferum, Lucifer autem genuit Donatum, Donatus autem genuit Vigilantium, Vigilantius autem genuit Pelagium, Pelagius autem genuit Sergium apostatam, Sergius autem genuit Machometum Arabie regem, Machometus autem genuit Porphyrium, Porphyrius autem genuit Auerrhoim, Auerrhois autem genuit Patauinum, Patauinus autem genuit Wiclephum ex ea que fuit Belial, Wiclephus autem genuit Huss, Huss autem genuit Pragensem, Pragensis autem genuit Rochezanam, et fratres eius in exilio Bohemico, Et paulopost exilium Bohemicum Rochezana genuit Wesselum, Wesselus autem genuit Gocchium, Gocchius autem genuit Lutherum prothopriapistam, Lutherus autem genuit Carolostadium, Carolostadius autem genuit Pomeranum, Pomeranus autem genuit Ecolampadium, Ecolampadius autem genuit Capitonem, Capito autem genuit Zwinglium, Zwinglius autem genuit Lambertum, Lambertus autem genuit Brunpheltium, Brunpheltius autem [22 b] [genuit] Bucerum, Bucerus autem genuit Cruciferum priapistam, Crucifer autem genuit Nestuedianum lictorem, Nestuedianus autem genuit Vascularium, Vasculares autem genuit Ruffum, et ceteros perfidie viros, de qua nascetur filius qui vocabitur Antichristus.

Per hec diabolica dieta seducat vos Lutherus prothopriapista.

174

In principio erat error, et error erat apud Lutherum, et Lutherus erat error, hic erat in principio apud Lutherum, omnia per ipsum destructa sunt, et sine ipso destructum est nichil quod destructum est, In ipso mors erat, et mors erat tenebre hominum, et tenebre in luce tenebrescent, et vita eas non apprehendit, Erat homo missus a diabolo, cui nomen Ioannes Huss, Hic venit ad testificandum, vt testaretur de tenebris, vt omnes errarent per illum, Non erat ille tenebre sed missus erat vt testaretur de tenebris, Erant tenebre ille tenebre vere, que obscuram omnem hominem venientem in suum mundum, In mundo erat, et mundus per ipsum destructus est, et mundus eum non cognouit, In aliena venit, et alieni qui ab omni vento doctrine mouentur, eum receperunt, Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios diaboli fieri, iis qui credidissent in eum, Sed non tantum ex sanguinibus, et ex voluntate carnis, et ex voluntate viri, sed [23 a] ex diabolo nati sunt, Et error eius heresis facta est, et habitauit cum illis, et vidimus heresim eius heresim quasi a cacodemone spiratam, plenam mendacii et impietatis,

Te Lutherum damnamus, te hereticum confitemur.

Te errorum patrem, omnis terra detestatur.

Tibi omnes angeli, tibi celi et vniuerse potestates

Tibi clerici et laici incessabili voce proclamant,

Totus, totus, totus blasphemus in deum Sabaoth

Pieni sunt celi et terra, horrende miserie tue

Te odiosus tyrannorum gladius

Te hypocritarum detestabilis numerus
Te fornicatorum adulterinus laudat exercitus,
Te per orbem terrarum sancta detestatur ecclesia
Patrem immense immanitatis,

Venenosum tuum dictum, et perniciosum documentum, falsum quoque per te accipiunt spiritum, Tu rex inique secte,

Tu patris Antichristi sempiternus es filius,
Tu ad perdendos homines non horruisti religionis habitum,
Tu destructo veritatis fundamento, aperuisti sequacibus tuis portas inferorum

[23 b] Tu ad Luciferi dexteram sedes in perpetuis penis

175

Tu Lucifer crederis in luctum venturus,
Te ergo quesumus tuis discipulis subueni quos errore falso imbuisti,
Eterna caue cum illis flamma comburi,
Saluum fac populum tuum, quem erroribus decepisti, et valedic hereditati tue,
Et corrige eos et exerge eos vsque ineternum,
Per singulos dies maledicimus te,
Et damnamus nomen tuum in seculum et in seculum seculi,
Dignare Lucifer ipse isto peccato exilire,
Miserere tui Lucifer miserere tui,
Fiat iusticia tua domine super nos quemadmodum sperauimus in te,
In te Lucifer qui sperabit confundetur ineternum,

Antiphona

O periurum virum, Martinum Lutherum, cuius anima voluptatem possidet, unde exultant lubrici letantur heretici, chorus stultorum proclamat, turba demonum inuitat, mane nobiscum ineternum,

Versiculus

Constituere super eum peccatorem
Et diabolus stet a dextris eius,

Ploremus,

Deus qui conspicias, quia heretici omnes humanis suffulti presidiis, nullis scripturis, miraculis [24 a] aut rationibus vincuntur. Concede propicius vt penitentiam agentes, aut cito conuertantur a seductione populi tui, aut pertinaciter obstinati in infernum precipitentur, commeritas penas luituri, per omnia secula seculorum. Amen.

[Herfra til 27 a er ubeskrevet.]

[27 b] Chrysostomus In Matheum homilia lxvij sic scribit, de cecis qui ex animo petebant illuminari, Hinc iam aperte discere potes dilectissime, quia etiam si valde viles, atque etiam abiecti 176 simus: tamen si ardenti animi studio ad deum accedamus per nosipsos, sine mediatore impetrabimus, que petamus Consydera enim quomodo nullus apostolorum affuit istis sed ediuerso quamuis multi eos repellabant, omni tamen impedimento superato, ad lesum peruenire voluerunt, Ita et si nullam ex vita fiduciam euangelista eis tribuit ardore tamen animati sibiipsis suffecerunt,

Idem homilia Hij

Tu vero diligenter consydera, cum nichil ab apostolis in re mulieris factum fuerit totum ab ipsa perfectum Tantum quippe potest iugis et feruens oratio, mauult enim nostram deus qui rei sumus quam aliorum pro nobis orationem, Nam quamuis maiore illi ad Christum potiebantur libertate, magnam tamen mulier ostendit patientiam.

[28 a] An opus sit suffragatore

apud deum, videri potest in commentariis diui Ambrosij super epistolas Pauli, vbi super hec verba Pauli primi capitis ad Romanos Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt, in hunc modum scribit, Sapientes enim se arbitrantur quia rationes phisicas inuestigare putant, scrutantes cursus syderum, et qualitates elementorum dominum autem horum spernentes: ideo stulti facti sunt Cum si hec laudanda sint, quanto magis creator illorum, Solent tamen pudore passi neglecti dei, misera vti excusatione dicentes, per istos posse ire ad deum, sicut per comites peruenitur ad regem, Age nunquid tam demens est aliquis aut salutis sue immemor, vt honorificentiam regis vendicet comiti, cum de hac re, si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur maiestatis, Et isti se non putant reos qui honorem nominis dei deferunt creature, et relicto domino conseruos adorant, quasi sit aliquid plus quod seruetur deo, Nam et ideo ad regem per tribunos et comites itur: quia homo vtique est rex et nescit quibus debeat rempublicam credere, ad deum autem (quem vtique nichil latet, omnium enim merita nouit) promerendum suffragatore non est opus, sed mente deuota, Vbicunque enim talis locutus fuerit ei respondebit illi, et mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis

177

[28 b] Criminis rei habentur qui cum possunt malum et proximi iniuriam prohibere et non prohibent

??? Erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses Si dixeris vires non suppetunt, Qui scrutator est omnium ipse intelligit, et seruatorem anime tue nichil fallit, reddetque homini iuxta opera sua,

??? Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo

Ideo diuus Augustinus refert peccatum principum crucifigentium Christum in plebem tacite consentientem, et non repugnantem pessimis eorum conatibus, neque fuisset ibi quicquam potestati deferendum, cum illa sit in edificacionem non in destructionem data, v[e]neranda quidem potestas si edificat, abhominanda autem si destruit, Nam et diuus Hieronymus ostendit his verbis rusticitatem nocere, Sancta quippe rusticitas, quantum ecclesiam dei edificat vite merito tantum nocet, si destruentibus eam non

resistit Hinc Ambrosius simul et Gregorius, volunt non carere scrupulo societatis occulto, qui manifesto sceleri desinit obuiare

[Blad 29 a ubeskrevet]

[29 b] **Sequentia carmina excerpta sunt ex quodam**

vetusto codice bibliothecae Sorensis, que tametsi non videantur omnibus numeris absoluta sunt tamen (proch dolor) verissima.

Rhoma tacet simonia placet decreta silescent,
Deposuit clauas Petrus et arma tenet,
Sedis apostolice maiestas eris amore,
fallitur et leges dictat in orbe nouas,
Sat noua decreta si dantur noua dona,
Si nichil accipiet iura priora tenet,
Sedes auaricie venalis curia Rhome,
Jura potestatis vertit in arma necis,
Percutit interimit et non venalia vendit,
Ergo domus Petri non erit archa dei,
Sed iam latronum dicetur iure spelunca,
In qua mammoneas ambit auarus opes,
Atque tot viciis obnoxia Roma teneris,
Seductrix orbis non bona mater eris,
178 Prebes exemplum multis ad crimen agendum,
Et fit de speculo pessima larua tuo,
Fallis grammaticos nusquam sinis esse peritos,
Fallis pontifices iusticieque duces,
Fallis discipulos fidei legisque magistros,
Regibus et monachis scandala multa facis,
Mundi mater eras nunc incipis esse nouerca,
Namque furens hominum decipis omne genus,
Ambicio regnat non est qui munera spernat,
Mors habet in titulis omnia regna suis.

[Blad 30-32 ubeskrevne]

[33 a] **De animabus post separationem a corpore sic loquuntur quidam sancti**

Ambrosius in libro de Cain et Abel, capite 2° sic ait Soluitur corpore anima, et post finem vite huius, adhuc tamen futuri iudicij ambiguo suspenditur Idem de bono mortis libro 2° ca: 10. De anima (inquit) sic dicit propheta, Anima mea in manibus tuis semper Semper (inquit) non in tempore, Et tu commenda animam tuam in manus domini: non solum cum recedit e corpore, sed etiam cum est in corpore, est in manibus domini, quia non vides eam vnde veniat aut quo vadat, Et infra eodem: ca: Denique et scriptura habitacula illa (de quibus in Esdra est mentio) animarum promptuaria nuncupauit, que occurrens querele humane (eo quod iusti qui precesserunt videantur vsque ad iudicii diem per plurimum scilicet temporis debita sibi fraudari remuneratione mirabiliter) ait corone esse similem iudicii diem, in quo sicut nouissimorum sic non priorum velocitas Corone enim dies expectatur ab omnibus, vt intra eum diem, et vieti erubescant, et victores palmam adipiscantur victoriae

Similem pene sententiam habet idem Ambrosius in libro de fide resurrectionis capite 3°.

Crysostomus homilia in Mattheum .29. postquam locutus est de animabus sanctorum et anima diuitis Sic

infert quo ex loco scripture etiam illud aperte p[re]t[er]et, quod post exitum a corpore, in locum quendam certum anime deducuntur vnde redire sponte sua non possunt, sed terribilem illum iudicij diem ibi expectant

[Blad 33 b ubeskrevet]

179

[34 a] De multiplici sensu scripture

Sensus litteralis est ille qui a deo intenditur et per voces in littera contentas significatur Et sic sensus hystoricus non solum est litteralis, verumetiam sensus propheticus et apostolicus per voces in littera contentas significatus

Sensus igitur litteralis docet quid gestum sit, et que fuerit voluntas et intentio per voces signata in littera contentas, vnde ab hoc sensu secundum Augustinum tantum sumitur efficax argumentum

Allegoricus sensus docet ea que ad fidei pertinent synceritatem per quam homo iniciatur ad vitam

Anagogicus sensus docet ea que speranda sunt, per que homo promouetur a terrenis ad desyderium eternorum

Tropologicus sensus docet ea que agenda sunt, per voluntatem charitate formatam, Charitas autem est illa, que omissis terrenis, hominem celestibus facit inherere

Littera gesta docet, quid credas allegoria

Tropologia quid agas, quid speres anagogia

[Blad 34 b ubeskrevet]

[35 a] Quod vulgata editio noui testamenti qua vtimur non sit Hieronymi ex subiectis liquet locis quos Hieronymus ipse in suis commentariis taxat neque verisimile est, quod seipsum criminatur

Primo, epistolam ad Galathas xix locis arguit

??? Vulgata editio	??? Faber	??? Erasmus
Continuo non acquieui carni et sa[n]guini.	Non confestim contuli carni et sa[n]guini	Continuo non contuli cum carne et sanguine
Et contuli cum illis euangelium quod predico in gentibus.	Et obtuli eis euangelium quod predico in gentibus	Et contuli cum illis euangelium quod predico inter gentes.
Quibus neque ad horam cessimus subiectioni: correctum est.	Quibus ne ad horam quidem cessimus subiectione.	Quibus ne ad 180 tempus quidem cessimus per subiectionem.
Sed propter subintroductos falsos fratres.	Propter quidem subintroductos falsos fratres.	Propter obiter ingressos falsos fratres.
[35 b] Michi autem qui videbantur esse aliquid nichil contulerunt	Michi certe qui estimantur nichil contulerunt	Nam michi qui videbantur esse in precio nichil contulerunt
Quis vos fascinavit non obedire veritati	Quis vobis inuidit, non suaderi veritate.	Quis vos fascinavit vt non crederetis veritati

Timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis Quoniam confundor in vobis Euacuati estis a Christo Persuasio hec non est ex eo qui vocat vos. Modicum fermentum totam massam corrumpit Ergo euacuatum est scandalum crucis. [36 a] Tantum ne libertatem detis in occasionem carnis Fornicatio immundicia, impudicitia luxuria Qui autem Christi sunt carnem suam crucifixerunt cum vitiis Non efficiamur inanis glorie cupidi Vos qui spirituales estis huiusmodi instruite Nam si quis existimat aliquid esse cum nichil sit ipse se seducit De cetero nemo michi molestus sit	Timeo vobis ne aliquo modo frustra laborauerim in vobis Quod indigeo esse in vobis. Soluti estis a Christo. Suasio non fuit ex eo qui vocat vos. Modicum fermentum totam massam fermentat Ergo sublatum est scandalum crucis Solum ne libertatem in occasione detis carni Adulterium, fornicatio, immundicia impudicitia Qui autem sunt Christi carnem crucifixerunt cum affectibus Non efficiamur inanis glorie cupidi. Vos qui spirituales estis reparate eum qui talis est Si enim existimat quispiam se aliquid esse cum nichil sit seipsum mente decipit Deinceps nullus michi labores afferat.	Metuo de vobis ne frustra laborauerim erga vos. Quoniam inopiam patior in vobis Christus vobis factus est otiosus Nempe persuasio non ex eo profecta qui vocat vos. Paulum fermenti totam massam fermentat Aboliturum est igitur offendiculum crucis. Tantum ne libertatem in occasione detis carni Adulterium, scortatio, immundicia lasciuia Qui vero sunt Christi carnem crucifixerunt cum affectibus 181 Ne efficiamur inanis glorie cupidi Vos qui spirituales estis instaurate huiusmodi Nam si quis sibi videtur aliquid esse, cum nichil sit, suum ipse fallit animum De cetero nequis michi labores exhibeat

[36 b] Ex epistola ad Ephesios errores excepti in Vulgata edicione

Vulgata edicio	Faber	Erasmus
Sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi	Vtpote qui elegit nos in eo ante constitutionem mundi	Quemadmodum elegit nos in ipso antequam iacerentur fundamenta mundi
Secundum propositum voluntatis sue	Secundum beneplacitum voluntatis sue.	luxta beneplacitum voluntatis sue
In charitate qui predestinauit nos In qua gratificauit nos in dilecto filio suo	In dilectione qui prediffiniuit nos. In qua impleuit nos gracia in dilecto.	Per charitatem qui predestinauit nos Qua charos reddidit nos per dilectum
Vt notum faceret nobis sacramentum voluntatis sue.	Cum nobis patefecit archanum voluntatis sue.	Patefacto nobis archano voluntatis sue.
Instaurate omnia in Christo	Adomnia summatim in Christo colligenda	Vt summatim instauraret omnia per Christum.
Qui ante sperauimus in Christo Qui est pignus hereditatis nostre	Qui priores sperauimus in Christo Qui est arrabo hereditatis nostre	Qui priores sperauimus in Christo. 182 Qui est arrabo hereditatis nostre
[37 a] In redemptionem acquisitionis in laudem glorie eius, correctum	In redemptionem acquisitionis ad laudem glorie ipsius	In redemptionem acquisite possessionis in laudem glorie ipsius
Facientes voluntatem carnis et desyderiorum Deus autem qui diues est in misericordia	Facientes voluntates carnis et cogitationum Sed deus qui diues est in misericordia	Facientes que carni ac menti libebant Sed deus qui diues est in misericordia
In vno corpore deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso	In vno corpore per crucem inimicitias interficiens in seipso	In vno corpore deo per crucem perempta inimicitia per eam

Propter quod peto ne deficiatis	Quapropter peto vt non succumbatis	Quapropter postulo ne deficiatis
Huius rei gracia flecto genua mea ad patrem domini nostri Jesu Christi	Huius rei gracia flecto genua mea ad patrem domini nostri Jesu Christi	Huius rei gracia flecto genua mea ad patrem domini nostri Jesu Christi.
Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitie	Que nil pertese seipsas tradiderunt impudicitie	Vt dolere desierint semetipsos dederunt lasciuie.
Induite nouum hominem qui secundum deum creatus est.	Induaminj nouum hominem qui secundum deum creatus est	Et induere nouum hominem qui iuxta deum conditus est
[37 b] Sed si quis bonus ad edificationem fidei.	Sed si quis bonus est ad edificationis vtilitatem	Sed si quis est bonus ad edificationem
Estote inuicem benigni, misericordes donantes inuicem.	Estote autem inuicem dulces misericordes condonantes vobis inuicem	Sitis autem inuicem alius in alium comes misericordes largientes vobis inuicem 183
Sed magis graciaram actio	Sed potius gratiosus sermo.	Sed magis graciaram actio.
Propter hoc enim venit ira dei in filios diffidentie	Nam propter hec venit ira dei in filios dissuadentie.	Propter hec enim venire solet ira dei in filios inobedientes
Et exurge a mortuis et illuminabit te Christus.	Et resurge ex mortuis et illuminabit te Christus.	Et surge a mortuis et illucescet tibi Christus
Mulieres viris suis subdite sint	Vxores propriis viris subiecte estote	Vxores propriis viris subdite sitis
Sed educate illos in disciplina et correctione dominj	Sed educate illos in disciplina et admonicione dominj	Sed educetis eos per erudicionem et correptionem dominj.
Confortamini in domino et in potentia virtutis eius	Inualescite in domino et in potentia fortitudinis eius.	Sitis fortes per dominum perque potentiam roboris illius
[38 a] Propterea accipite armaturam dei.	Quapropter assumite omnem armaturam dei.	Quapropter assumite vniuersam armaturam dei.

Loci epistole ad Titum a beato Hieronymo taxati.

Vulgata editio	Faber	Erasmus
Tito dilecto filio secundum communem fidem.	Tito peculiari filio per communem fidem.	Tito germano filio iuxta communem fidem.
Sed hospitem benignum, prudentem sobrium	Sed hospitem bonorum amatorem modestum	Sed hospitem bonarum rerum studiosum sobrium
Multi etiam inobedientes vaniloqui et seductores.	Nam sunt plerique etiam non subditi, vaniloqui et mentium seductores.	Sunt enim multi intractabiles et vaniloqui et mentium seductores.
Senes vt sobrij sint, pudici, prudentes.	Quod senes vigiles sint, casti, modesti.	Senes vt sobrij sint graues modesti. 184
Anus similiter in habitu sancto	Anus identidem sint in statu sacre decentes.	Anus itidem vt in habitu sint qui religionem deceat.
Seruos dominis suis subditos esse	Seruus propriis dominis in omnibus subditi sint	Seruus hortare vt suis dominis pareant in omnibus illis placeant.
[38 b] Et mundaret sibi populum acceptabilem.	Et emundaret sibi populum peculiarem	Et purificaret sibi ipsi populum peculiarem.
Hec loquere et exhortare et argue cum omni imperio	Hec loquere et exhortare et redargue omni cum imperio	Hec loquere et hortare et argue cum omni precipiendi studio
Nemo te contemnat.	Nemo te contemnat.	Nemo te despiciat
Admone illos principibus et potestatibus subditos esse	Admone illos magistratibus et potestatibus subditos esse	Admoneto illos vt principatibus ac potestatibus subditi sint,
Hereticum hominem post vnam et 2am correptionem deuita	Hereticum hominem post unam et 2am admonicionem deuita	Sectarum auctorem hominem post vnam et alteram admonicionem fuge

Loci epistole ad Philemonem a diuo Hiero taxati

Philemoni dilecto adiutori nostro	Philemoni dilecto et cooperatori nostro.	Philemoni dilecto et college nostro.
Vt communicacio fidei tue euidens fiat	Vt fidei tue communicacio efficax sit	Vt communicacio fidei tue efficax fiat.
Ita frater ego te fruar in domino.	Etiam frater ego te potiar in domino.	Etiam frater ego te fruar in domino

[39 a] Hec omnia in commentariis, sacer Hieronymus aut carpit aut dirigit: nunc latinum interpretem nunc Vulgatam taxans interpretationem. Quod eo diligentius ostendimus quo publicus 185 error ratione traductionum quibus passim vtimur inductus ab hominum mentibus falso iam vulgari more persuasis, funditus auelleretur, neque vllas vltius haberet falsa persuasio latebras Et quamuis propositum nostrum fuerit hoc ostendere de vsitata traductione epistolarum beatissimi Pauli, quod et fecimus, dolentes tamen quod ita esset, et non potius traductionem Hieronymi haberemus: qui volet etiam eosdem commentarios Sancti doctoris ecclesie Hieronymi diligenter aduertere super hunc passum Et emundaret sibi populum acceptabilem ca: 2° epistole ad Titum (alios passus aliorum commentariorum eius in alios sanctè scripture libros: quorum esset testis multiplex, et copia diues, breuitatis rationem habens relinquo) plane intelliget ex eodem non modo epistolarum Pauli sed nec euangeliorum traductionem qua nunc vtuntur ecclesie, esse Hieronymianam, Vnde magis dolendum est: tantos ac tam claros beatissimi viri et sanctissimi doctoris ecclesie labores, quos ipse ad publicam omnium, et piorum et studiosorum vtilitatem insumpserat periisse, si omnino et nobis et posteris [39 b] periire, Quod si ita sit, et quempiam de posteris Christus dominus lux vera, et sola vera et indeficiens illuminet ad ea restituenda, que nobis periire, olim restituta: non inuidia non maleuolentia, aliqua insecundus erit, Sed in eo (quisquis is demum fuerit) gracia Christi honoranda. Quem solum omnis honor decet omnis gloria et graciaram actio, in omnia, et super omnia, seculorum secula Amen

Excerpta ex commentariis beati Hieronymj quibus manifeste conuincitur Vulgatam editionem epistolarum Pauli qua nunc ecclesia vtitur non esse ipsius Hieronymj

In primo enim commentariorum epistole Pauli ad Galathas libro, vbi in epistola .ca. 2. secundum Vulgatam editionem legitur Et contuli cum illis euangelium quod predico in gentibus. Sic inquit sacer Hieronymus Quod supra latinus interpres acquieui dixerat in eo loco vbi scriptum est, continuo non acquieui carnj et sanguini in presenti loco contuli magisque acquieui interpretatus est.

186

Et in primo commentariorum epistole ad Ephesios vbi in epistola ca. 1. legitur Qui est pignus hereditatis nostre [40 a] in redemptionem acquisitionis, Pignus (inquit diuus Hiero:) latinus interpres pro arrabone posuit, non idipsum autem arrabo quod pignus sonat Ecce igitur quomodo latinum citat interpretem, non vt de se sed de alio loquens

Et quamquam citare latinum interpretem solet nunquam quin ipsum reprehendat, et edicionem qua passim vtimur, quibusdam tamen in locis id facere cognoscitur apertius, Vt in 2° commentariorum eiusdem epistole ad Galathas vbi capite [quinto] legimus Euacuati estis a Christo qui in lege iustificaminj, a gracia excidistis, Hic enim (ait sacer Hieronymus) non vt in latino, male interpretatum est, euacuati estis a Christo. Sed a Christi opere cessastis, magis intelligitur Et in 3° commentariorum eiusdem epistole vbi paulo post eodem capite quinto, ita in vulgata editione legimus, Modicum fermentum totam massam corrumpit, Ait idem Hieronymus male in nostris codicibus habetur Modicum fermentum totam massam corrumpit, et sensum potius interpres suum, quam verba apostoli transtulit, Et in epistola ad Titum vbi capite primo legimus Sed hospitalem benignum prudentem sobrium Ait rursum Hieronymus, latinus interpres verbi ambiguitate deceptus, pro pudico prudentem transtulit Ecce quomodo et interpretem et edicionem, aperte sugillat et arguit Quis igitur hanc dixerit, nisi mentis rationisque inops [40 b] Hieronymi esse translationem? numquid se ipse reprehendit et se aliter et inepte quidem, cum probe in greco habeatur traduxisse dicit? Verum si quis accurate aspicere velit comperiet eum in tribus commentariorum libris, epistole ad Galathas latinum interpretem et nostram vulgatam edicionem, notatam vnde vigesies, si etiam non plures, In primo

commentariorum ad Ephesios Duodecies, In 2° quinquies, In 3° octies, In commentariis epistole ad Titum et Philemonem, frequenter Quare satisfactum puto sufficienter suspicionj eorum, qua nos damnassent quasi ausos ad translationem Hieronymj, nostram ex greco nouam adiecisse intelligentiam, et non solum adiecisse, sed et frequenter in examinationibus taxasse tanquam parum iuste interpretatam

[Blad 41-42 ubeskrevne]

187

Gracia enim estis saluati per fidem et hoc non ex vobis Dei enim donum est non ex operibus vt ne quis gloriatur Ipsius enim sumus factura: creati in Christo Jesu in operibus bonis, que preparauit deus vt in illis ambulemus.

Credidit Abraham deo et reputatum est illi ad iusticiam Ei autem qui operatur merces non imputatur secundum gratiam sed secundum debitum, Ei vero qui non operatur Credenti autem in eum qui iustificat impium reputatur fides eius ad iusticiam secundum propositum gratie dei

Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt hij sunt filij Abrahe, prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes deus prenuntiauit Abrahe, quia benedicentur in te omnes gentes Igitur qui ex fide sunt benedicentur cum fideli Abraham Quicunque enim ex operibus legis sunt sub maledicto sunt. Et infra. Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud deum manifestum est quia *iustus ex fide uiuit*

[43 b] Nos enim Spiritu ex fide spem iusticie expectamus nam in Christo Jesu neque circumcisio quicquam valet neque preputium sed fides per dilectionem operans

Non solum autem hoc Sed et Rebecca ex vno conceperat Isaac patre nostro: nondum enim natis pueris, cum neque boni quicquam fecissent neque mali, vt secundum electionem propositum dei maneret, Non ex operibus sed ex vocante dictum est Maior seruiet minori Sicut scriptum est Iacob dilexi, Esau autem odio habui,

Quid igitur dicemus? Quod gentes que non sectabantur iusticiam, apprehenderunt iusticiam, iusticiam autem eam que est ex fide Contra Israhel qui sectabatur legem iusticie ad legem iusticie non peruenit, propter quid? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus legis

Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt

Nam ignorantes dei iusticiam, et propriam iusticiam querentes constituere, iusticie dei non fuerunt subditi nam perfectio legis Christus ad iustificationem omni credenti

Ceterum que ex fide est iusticia, ea sic loquitur Ne dixeris in corde tuo quis ascendet in celum: illic multa vide
188

??? Hoc est opus dei vt credatis in eum quem misit ille

[44 a] Commendat dominus centurionis fidem dicens, Ne in Israel quidem tantam fidem inuenj

Ad Magdalenam dixit Fides tua te saluam fecit vade cum pace

Dixit ad discipulos timentes obortam in mari tempestatem cum iam cessasset, Vbi est fides vestra?

Ad mulierem que passa fuerat sanguinis profluium Confide filia fides tua te seruauit vade cum pace

Ad patrem defuncte puelle, Noli timere crede tantum et salua erit,

Dicunt apostoli domino Adauge nobis fidem, Dixit autem dominus si habueritis fidem sicut granum sinapis, dixissetis huic arbori sycamino, eradicare et transplantare in mare et obedisset vobis.

Ad decimum leprosum mundatum dixit dominus, Surge vade fides tua te seruauit,

dicit Iesus Verum tamen filius hominis cum venerit an reperturus est fidem in terra,

Dixit ceco, Quid tibi vis faciam At ille dixit domine vt visum recipiam Et Iesus dixit ei Recipito visum, fides tua te Saluum reddidit, et confestim visum recepit,

[44 b] Arbitramur hominem iustificari per fidem, absque operibus legis,

Vbi igitur gloriatio, Exclusa est, per quam legem, Operum, Non, imo per legem fidei,

Iustificati igitur ex fide pacem habemus erga deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem et contigit nobis ut fide perduceremur in gratiam hanc,

[Resten af Siden tom, herefter udskaaret et Blad, Blad 45 ubeskrevet]

[46 a] Fidei virtus ex veteri testamento

Credidit Abraham deo et reputatum est illi ad iusticiam

Timuitque populus dominum, et crediderunt domino et Mosi seruo eius

Exaudiuit eos dominus eo quod credidissent in eum,

Quos cum domino credidisses tradidit in manu tua

189

Oculi enim domini contemplantur vniuersam terram et prebent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum

Credite in domino deo vestro et securi eritis,

Credite prophetis eius et cuncta euenient prospera

Crede deo et recuperabit te

Qui timetis dominum credite et non euacuabitur merces vestra

[Resten af Blad 46 ubeskrevet]

[47 a] De astrologis qui se mathematicos vocant Vnde dicitur Esaie xlvij: Defecis ti in multitudine consiliorum tuorum: stent et saluent te augures celi, qui contemplabantur sydera et supputabant menses, vt ex eis annuntiarent ventura tibi, Ecce facti sunt quasi stipula ignis combussit eos, non liberabunt animas suas de manu fiamme, etc

In hoc locum sic dicit Hieronymus Isti igitur qui supputant menses annosque dinumerant et horarum momenta librantes futurorum scientiam pollicentur Dicant tibi quid dominus super te cogitauerit illisque tacentibus quid venturum sit propheta respondit, ecce facti sunt quasi stipula, ignis deuorauit eos, vt qui salutem aliis promittebant sua ignorabant supplicia

Vnde idem Hiero: In illud Hieremie x Hec dicit dominus Juxta vias gentium nolite discere, et a signis celi nolite metuere que gentes timent quia leges populorum vane sunt

Sic inquit Proprie aduersus eos loquitur qui venerantur celestia, et que in signa sunt posita annorum, temporum, mensium et dierum, ab his estimant regi humanum genus et ex causis celestium terrena moderari, Quodque ait leges sine legitima populorum vane sunt, omnem humanam sapientiam fulem esse

demonstrat et nullam habere in se vtilitatem,
190

Hinc Ambrosius super 2° capite ad Colossenses ait, Quod quidem omnem incredulum latet in Cristo omnem esse sapientiam et scientiam, quia non legunt in euangeliiis astrologiam, Non in apostolo geometrica, non in propheta arithmetica, nec musicam, que idcirco despecta sunt a nostris, quia ad salutem non pertinent, sed magis mittunt in errorem, et auocant a deo, vt dum his student racionacionum disputationibus curam anime sue non habeant, Que enim tam vera sapientia est, nisi cognouisse quid prosit et despexisse quod obsit

[47 b] Quid sentiendum de astrologia diuinaria que et mathematica dieta est

Nulla fuit vnquam nocentior pestis que plures orbi calamitates inuexit, quam ipsa astrologia diuinaria, que libenter cupit videri scientia, si tamen possit geminam exuere stulticiam etiam si per eam ad furorem vsque insanant et stulti adolescentes et deliri senes Duplex est enim astrologorum error alter quod multa celo subiiciunt que inde non pendeant, alter quod que etiam efficit celum, inde tamen ab eis vt putant preideri non possunt. Vnde celi dominator apud Job .ca. 38 Numquid nosti ordinem celi et pones racionem eius in terra? Et infra Quis enarrabit celorum racionem? Atque ideo loquitur spiritussanctus per Hieremiam prophetam ca. 10. dicens iuxta vias gentium nolite discere et a signis celi noli metuere que gentes timent quia leges populorum vane sunt. Vnde Augustinus in libris confessionum de astrologis loquens quos Christiana (inquit) et vera pietas expellit et damnat ac iccirco Basilius occupatissimam dixit esse vanitatem Ambrosius inutilem et impossibilem. Theodoretus a philosophis etiam confutatam. Chrysostomus vanam falsam ridiculam. Vnde Seuerianus in libro de septem artibus postquam de vera dixit astronomia Tum ea (inquit) que attinent ad preuidenda [48 a] futura ita debere nesciri vt nec scripta esse videantur sunt enim fidei nostre sine dubitatione contraria Hec ille ad verbum. Hinc astrologus decreto Gregorii iunioris anathema pronuntiat Et in concilio Toletano Si ipse presbyter aut diaconus fuerit in monasterium relegatur sceleris ibi penas perpetua detencione daturus Impium est ??? itaque ne dicam stultum astrologorum prestigiis et imposturis 191 hominibus terrorem ac propemodum desperationem quandam immittere: Quin et impiissimum fuit illum anathemate ferire, qui optimo zelo succensus nuper prestigiosam schedulam nescio que portenta minitanti abstulit ne plures quam par esset dementaret, cum non possit aut debeat ferri excommunicationis sententia nisi contra eum qui capitale crimen admisit aut ter monitum, vt interini taceam sententiam esse nullam que sit lata a non suo iudice Sed neque potuit hec impostura esse bonus dolus inducendi homines ad penitentiam, cum expediat eos magis induci amore bonorum quam timore malorum, nam si de excommunicatione questio est ille magis fuerit excommunicandus qui affixit aut affigi iussit quam qui subtraxit Cum Augustinus super psalmis primo et sexagesimo predicans ad populum mathematicum produxit penitentem qui professioni [48 b] renuntiauerat non aliter quam si aut iudeus aut ethnicus aliquis regenerationis lauachrum accepisset, Idem quam pulchre (interpretans Joannem) insanie nostre nos admonet qui ad astrologos liberi intramus vt exeamus serui, et mendatiis emptis libertatem illis nostram erogamus, In libro vero de natura demonum ait expresse neminj licere post Christum genituram alicuius de celo interpretari. Hieronymus ex opprobriis Egypti hoc est reliquiis idololatrie esse ait, requirere stellarum cursus, et futurorum ex eis euenta rimari, Quod si hec non sufficiant, audiamus etiam quid leges ciuiles de astrologis sentiant, Nam quid illi de his impostoribus putauerint, nemo nescit qui legales Iustiniani codices legerit, in quibus ars mathematicorum (sic enim se vocabant astrologi) vt abhominabilis interdicitur, mandante imperatore, ne quis mathematicum consulat, Sed omnibus sileat perpetuo curiositas iudicandi Si quis autem mathematicum consuluerit capitis ei (quod est summum supplicium) pena denuntiat quod profecto non statuisset sapientissimus imperator tot et sapientum usus et legibus et iudicio nisi non solum vite inutilem: sed perniciosam hominibus istam professionem experientia demonstrasset Ipse felicissimus Iustinianus ita hoc hominum genus horrebat, vt si quis in eius comitatu deprehenderetur mathematicus summis ad eculeum vsque tormentis t emeritatis sue lueret penas

[Blad 49 ubeskrevet]

192

[50 a] Quod opera aliquid valeant (contra illos qui totum fidei et

illi soli tribuunt) subscriptis auctoritatibus probatur

Qui redditurus est unicuique iuxta facta sua his quidem qui perseuerantes in benefaciendo gloriam honorem et immortalitatem querunt, vitam eternam, iis vero qui sunt contentiosi et qui veritati quidem non obtemperant, sed obtemperant iniusticie, ventura est indignatio et ira et afflictio et anxietas aduersus omnem animam hominis operantis malum

Non enim qui audiunt legem iusti sunt apud deum, sed qui legem factis exprimunt iusti habebuntur.

Nam circumcisio quidem prodest si legem seruaueris Quod si transgressor legis fueris Circumcisio tua in preputium versa est.

Cornelius centurio vt habetur in actis vidit angelum introeuntem ad se et dicentem sibi Orationes tue et eleemosyne tue ascenderunt in memoriam coram deo. Hic ergo vocari meruit operibus Si quidem orationes et eleemosyne opera sunt

Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum,

[50 b] Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros vt non vituperetur ministerium nostrum in multa paciencia in tribulationibus in necessitatibus in angustiis, in plagis in carceribus in sedicionibus in laboribus in vigiliis in ieiuniis, in castitate etc.

Gloria vero et pax et honor omni operanti bonum Iudeo primum et Greco

Non enim iniustus est deus vt obliuiscatur operis vestri et laboris ex charitate suscepti, quam exhibuistis erga nomen illius qui ministrastis sanctis et ministratis

[Nederste Halvdel af Siden og Blad 51-53 a ubeskrevne]

193

[53 b] Subiectis locis enumerat Paulus peccata que a vita excludunt eterna

Repleti omni iniusticia Scortacione Versutia auaritia malicia pieni inuidia, cede, contencione, dolo, malis pediti moribus, susurrone obtrectatores. Dei osores contumeliosi, elati, gloriosi, excogitatores malorum, parentibus immo[ri]geri, expertes intelligentie pactorum haudquaquam tenaces, alieni a charitatis affectu Inscii federis immisericordes Qui cum dei iusticiam nouerint, nempe quod hij qui talia faciunt digni sunt morte, non solum ea faciunt verum etiam assentiuntur ijs qui faciunt

Ne erretis neque scortatores neque cultores simulachrorum neque adulteri neque molles neque qui concubunt masculis, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regni dei hereditatem accipient

Nunc autem scripsi vobis non commiseri Si is qui frater nominatur inter vos est fornicator aut auarus aut idolis seruiens aut maledicus, aut ebriosus aut rapax cum huiusmodi nec cibum sumere licet

[54 a] Manifesta sunt autem opera carnis que sunt fornicatio: immundicia: impudicitia: luxuria: idolorum seruitus: veneficia: inimicitie contentiones emulationes: ire: rixe: dissensiones: secte: inuidie homicidia ebrietates comessiones et his similia: que predico vobis sicut predixi: quoniam qui talia agunt: regnum dei non consequentur

Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus aut auarus quod est idolorum seruitus non habet hereditatem in regno Christi et dei

Mortificate ergo membra vestra terrestria. Stuprum immundiciam molliciem: concupiscenciam malam et auariciam que est simulachrorum cultus, ob que venire solet ira dei in filios intractabiles, et infra

Nunc autem deponite et vos omnia iram indignacionem maliciam maledicentiam turpiloquentiam ab ore vestro ne mentiamini alius aduersus alium

194

Scimus autem quod bona sit lex si quis ea legitime vtatur, sciens illud, quoniam iusto non est lex posita. Sed iniustis et inobsequentibus impiis et [54 b] peccatoribus, irreuerentibus et prophanis, patricidis et matricidis, homicidis, scortatoribus, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris, et si quid aliud est, quod sane doctrine aduersatur secundum euangelium glorie beati dei

[Resten af Siden og Blad 55-56 a ubeskrevne]

[56 b]

195

[57 a]

[Resten af Blad 57 ubeskrevet]

[58 a]

196

Versiculus ??? Peccauimus cum patribus nostris Responsorium: Iniuste egimus iniquitatem fecimus Oratio

Domine deus omnipotens iuste et misericors, qui per filium tuum dominum nostrum Iesum Christum pacem cum hominibus firmasti, quique colla superbiorum propria virtute semper humiliasti, Respice quesumus oculis misericordie tue tribulationes ecclesie tue sancte, et super nos famulos tuos cunctosque fideles, qui peccatis nostris iram tuam meruimus, et presta in nobis gratiam tuam, vt aduersa queque forti animo sustinentes, liberati mox ab iis malis omnibus, in tua iugiter pace et laude letemur per eundem Christum dominum nostrum

[59 a]

197

[59 b næsten tomt, nederst:]

Paule serue dej memento mei peccatoris
Christiani tui famulicij tui mancipij

[60 a tomt]

[60 b] O stercke Gud ij himmelin boor
thu pleier een herre wære
oc sidher offuer alle engle koor
wore synder wille thu nw bæere,
mijne øijen løffter ieg till teg,
saa saare mwnne meg lange
om thu wilt naadelige ansee meg,
for ieg haffuer synderne mange.

Corde natus ex parentis
ante mundi exordium
alpha et o cognominacionis
ipse fons et clausula
omnium que sunt fuere
queque post futura sunt
seculorum seculis.

O beatus partus ille
virgo cum puerpera
edidit nostram salutem
feta sancto spiritu
et puer redemptor orbis,
os sacratum protulit
seculorum seculis

198 Psallat altitudo celi

psallant omnes angeli
quidquid est virtutis vsquam
psallat in laudem dei,
nulla linguarum silescaat,
vox et omnis consonet
seculorum seculis.

Te senes et te iuuentus
paruulorum te chorus
turba matrum virginumque
simplices puellule
voce concordēs pudicis
perstreperēt consentibus
[seculorum seculis.]

Ecce quam vates vetu[stis
concinebant] seculis
quam prophetarum tides
[pagine spoponderant]
emicat prom[issus olim,
cuncta collaudent] deum
se[culorum seculis].

[61 a] Tibi Christe sit cum patre
agyoque spiritu
hijmni melos laus perhennis
graciarum actio
honor virtus victoria
regnum eternaliter
seculorum seculis.

[Resten af Blad 61 og Blad 62 a ubeskrevet]